
Ljerka MAGDIĆ-HOFMANN

DOŽIVLJENI UŽASI NI DANAS MI NE DAJU MIRA

Ljerka Magdić-Hofmann rođena je 4. maja 1926. godine u Zagrebu od oca Stjepana Magdića i majke Helene-Jelke rođene Stern, kao jedino dete u porodici. Njeni roditelji preživeli su Holokaust, zato što su živeli u mešovitom braku od 1920. godine.

U Zagrebu je pohađala osnovnu školu, četiri razreda gimnazije i četiri godine trgovačke akademije i maturirala 1944. godine.

Godine 1945. sklopila je brak sa Ottom Hofmannom, rođenim u Brežicama u Sloveniji. U braku su dobili tri sina: Darka (1947), Ranka (1953) i Stanka (1960. godine), od kojih ima dve unuke, dva unuka blizanca i jednog praunuka.

Ujak Otta Hofmanna Franjo Gorjup proglašen je narodnim herojem nakon oslobođenja. Kao člana Komunističke partije ustaše su ga obesile tri meseca pre oslobođenja zemlje.

Ljerka je po oslobođenju zemlje kratko vreme radila kao steno-daktilograf (od 1946. do 1948. godine), te kao korespondent stranih jezika do 1952, a zatim kao referent uvoza u više spoljnotrgovinskih preduzeća do penzionisanja 1981. godine.

Od 1999. godine živi u Zagrebu, u Domu zaklade Lavoslava Schwarza.

Vrlo dobro se sjećam harmoničnog života koji je vladao prije rata u obitelji, uz moje radine i složne roditelje, sve do moje petnaeste godine, tačnije 1941, kada je pod okupacijom njemačke vojske uspostavljena takozvana Nezavisna Država Hrvatska, na čelu sa poglavnikom Antom Pavelićem.

Predratna židovska zajednica u Zagrebu živjela je vrlo složno. Obitelj moje majke bila je brojna i svi smo živjeli u slozi. Svi su bili članovi Židovske općine, kao i moja majka koja je to bila sve do svoje smrti 1986. godine. Ja sam bila član „Makabija“, a najviše sam se družila s prijateljicama i prijateljima židovskog porijekla.

Iz tih prvih ratnih, a i kasnijih košmarnih dana, do danas sam u pamćenju zadržala mnoge događaje za koje ni tada i sve do danas ne mogu da nađem objašnjenje. Između mnogih, u sjećanje mi se duboko urezala slika o rušenju sinagoge u Praškoj ulici 1941. godine, koje sam i sama s užasom gledala iz prikrajka. Sinagogu su srušile ustaše. Uništeni su i mnogi drugi objekti i imovina koja je pripadala Židovima. Od općinskih zgrada mogu, primjera radi, navesti šta se dešavalo samo sa starim domom „Lavoslav Švarc“ u Maksimirskoj ulici, koji je 1941. prvo zauzela ustaška, a 1945. partizanska vojska. Namjena te zgrade ostala je do danas nepromijenjena – sada je koristi hrvatska vojska. Stare osobe, stanari doma, bile su raseljene na razne adrese.*

Nijemci su okupirali Hrvatsku 10. aprila 1941, a kvislinšku vlast vršile su ustaše, dok su antižidovske mjere zajedno provodili Nijemci i ustaše. Zapravo, te mjere provodile su ustaše po nalogu okupatora, Nijemaca, ali su i same ustaše, kao „dobre sluge loših gospodara“, prednjačili u njihovom sprovođenju i po brutalnosti prevazilazili nalogodavce. Mjere su bile najavljivane i saopćavane putem oglasa i plakata na javnim zgradama, ulicama i drugim prostorima, u štampi, zatim filmovima, kao i natpisima na brojnim trgovačkim radnjama. Jedna od takvih je, na primjer, bila: „Zabranjen ulaz Židovima i psima“. Bilo je i drugih slične sadržine.

Već 1941. godine bile su provedene mnoge antižidovske mjere, između kojih i slijedeće: popisi građana židovske vjere, kontribucija, obavezno nošenje žutih traka koje su Židovi morali nositi na lijevoj strani ramena i na leđima. Čak su i dječja kolica bila označena tim

* Vidi „Mi smo preživeli... 2“, str. 11–15, prim. red.

trakama! Te su trake kasnije zamijenjene žutim značkama sa slovom Ž, koje su se morale nositi na reverima odijela ili kaputa.

Zabrane su bile sljedeće: zabrana bavljenja zanimanjima, školovanjima, sjedenja u kavanama, parkovima, ponekad čak i hodanje po pločnicima. Židovima ne samo da su bili oduzimani telefoni i radioaparati, nego i čitavi stanovi sa svim namještajem, pa su tako bili prisiljeni živjeti na periferiji grada, u podrumima kod raznih ljudi koji su bili protiv okupatora i koji su zbog toga bili kažnjavani. Kuće i trgovine bile su otimane Židovima dok je, dobro se sjećam, ustaška tvrtka „Ponova“ u tvornice i trgovine zapošljavala svoje „arijevske povjerenike“, koji su ta zaposlenja koristili sve do oslobođenja 1945. godine. Židovima je bilo zabranjeno i liječenje u bolnicama, osim pod tuđim, „arijevskim“ imenima, i to onima koji su imali veze i mogućnosti. Zabrana se odnosila i na odlaske na tržnicu prije 10 sati, a nakon 10 sati, zbog oskudice, nije više bilo ponude hrane. Tako sam ja rano ujutro vršila nabavku za tri židovske obitelji, budući da sam bila „zaštićena“ kao dijete iz mješovitog braka. Jednom prilikom malo je nedostajalo da budem uhapšena jer nisam ponijela legitimaciju pa sam mogla završiti na policiji da me nije spasio moj otac koji je na telefonski poziv dojurio na tržnicu.

Sredinom 1941. godine Pavelićev ministar Mile Budak proglasio je rasne zakone koji su nalagali i provjeru židovskih „zrnaca krvi“, 100 odsto za „čiste“ Židove, 50 odsto za djecu iz mješovitih brakova itd.

U takvoj situaciji Židovi iz Zagreba i takozvane NDH nalazili su spas ili u odlasku u Narodnooslobodilačku borbu ili u emigraciju, i to samo oni koji su za to imali financijske mogućnosti. Mnogi su našli spas u italijanskoj okupacionoj zoni u Sušaku, Kraljevici (gdje su bili koncentrisani u logore), a zatim u logoru na Rabu, odakle su nakon kapitulacije Italije 8. septembra 1943. godine prebjegli u NOB. Oni koji se na to nisu odlučili, uglavnom su završili u nacističkim logorima.

Posljedice sprovođenja donijetih mjera vidljive su iz činjenice da je iz grada Zagreba odvedeno oko 11000 Židova na prinudni i robovski rad. Transporti i koncentracija u razne sabirne centre vršeni su za sve vrijeme ratnih godina, od 1941. do 1944. godine. Iz tih sabirnih centara Židovi su bili odvođeni u logore smrti.

U Nezavisnoj Državi Hrvatskoj bilo je organizovano više logora. Kao datum osnivanja prvog logora mogu se uzeti 30. i 31. maj 1941, kada je organizovano masovno odvođenje židovskih mladića od 18 do

21 godine života na „radne akcije“ u tvornicu „Danica“, u selu Drnje, kod Koprivnice. Oni su odatle, u ljeto 1941. odvedeni u logor u Gospiću, a zatim u logor Jadovno na Velebitu, gdje je pogubljeno 169 mladića. Svi su ubijeni iz mitraljeza i bačeni u ponor. Tu je poginuo i sin majčine sestre Branko Weiss, koji je imao 21 godinu. Dobro se sjećam da je 4. maja 1943. u našem stanu, u prisustvu mojih roditelja i mene, uhapšena devetnaestogodišnja kćerka sestre moje majke Nada Weiss i odvedena direktno u logor Aušvic (Auschwitz-Birkenau), u kojem je stradala iste godine.

Logori u NDH su se nalazili: u Đakovu, na Pagu, na Rabu, u Jasenovcu, Staroj Gradiški, Loborgradu (u Zagorju), odakle su pretežno žene odvođene u nacističke logore smrti, ponajviše u Aušvic.

Osim u beskrupuloznosti u iznalaženju i provođenju antižidovskih i antisrpskih mjera, ustaše su usavršile mnoge surove i raznovrsne načine pogubljenja: ubijanje klanjem, najčešće nožem posebno napravljenim za tu svrhu, vješanje uz prethodno maltretiranje, udaranje maljem u potiljak, bacanje živih ljudi u jame i Savu, iznurivanje i izgladnjivanje, od čega su zatočnici umirali od bolesti i gladi.

U Zagrebu i drugim gradovima u Hrvatskoj vladala je opšta nesigurnost. Prijetnje za neposlušnost i neodazivanje na naredbe okupatora i ustaša neminovno su ostvarivane, te su u logore osim Židova vođeni i nežidovi koji su u svojim stanovima skrivali židovske obitelji. Inače, odnos nežidovskog stanovništva, susjeda, prijatelja, suradnika okupatora prema Židovima bio je raznolik. Sjećam se s kakvim su oduševljenjem Zagrepčani dočekali njemačke okupatore na Trgu bana Jelačića, 10. aprila 1941, bacajući im cvijeće s uzdignutim desnicama. Po mojem mišljenju držanje nežidovskog stanovništva u Zagrebu i Samoboru bilo je antisemitsko.

Poznate su razmjere stradanja Židova i Srba u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj tih ratnih godina. Od najuže obitelji moje majke izgubila sam 33 člana obitelji u tri generacije, po raznim logorima. Moram dodati da su od majčine obitelji poginuli u logorima njene tri sestre, njihovi supruzi, dva brata i njihove žene, njihova djeca, majčini bratići i sestričine u tri generacije (čak i djeca od 6 i 10 godina starosti). Što sam ja ostala u životu, mogu da zahvalim okolnosti da potičem iz mješovitog braka i što sam donekle bila zaštićena propisanom legitimacijom, te sam mogla pohađati školu.

U mukama kojima smo bili izloženi, najvažnije je to što smo uspjeli da preživimo. Već 1942. godine neka ustaška obitelj iz Like oduzela je tri sobe našeg četvorosobnog stana u centru grada, te smo od 1942. do 1945. živjeli u Samoboru pored Zagreba. U tom mjestu moj otac je u januaru 1941. kupio malu kuću s velikim vrtom, gdje smo živjeli vrlo povučeno, u strahu i neizvjesnosti, jer je Samobor bio malo mjesto s mnogo suradnika okupatora. Moja majka nije nikud izlazila. Otac se bavio voćarstvom, majka povrtarstvom, a ja sam brinula o cvijeću. Putovala sam u Zagreb vlakom u školu, jedan i pol sat, da bih uzimala privatne lekcije iz francuskog i italijanskog jezika, dok sam u Samoboru usavršavala njemački jezik kod jedne učiteljice. U slobodno vrijeme odlazila sam biciklom da nabavim stvari potrebne za kuću i vrt.

Nakon mature 1944. godine nisam se mogla zaposliti niti upisati ekonomski fakultet, jer je bila obavezna ustaška radna služba u trajanju od godinu dana. Posredstvom mog oca uspjelo mi je da u Općini Samobor pišem račune za struju kako bi bar donekle ispunila obavezu propisane radne službe!

Nakon oslobođenja Samobora 9. maja 1945. bila sam izabrana za kulturno-prosvjetnog referenta USAOH-a, koju sam dužnost vršila sve do našeg povratka u Zagreb u rujnu 1945.

U logore Jasenovac i Staru Gradišku nije se moglo slati pakete s hranom, odjećom i obućom. U maju 1943. dobili smo kartu iz logora Auschwitz-Birkenau od moje sestrične Nade Weiss na njemačkom jeziku s dozvoljenih 20 riječi, kojima nas je molila da joj pošaljemo paket, što je moja majka odmah učinila. U jesen 1943. paket nam je vraćen, ali bez ikakve hrane. U njemu su se nalazile samo galoše! Očigledno da tada Nade više nije bilo u životu, što sam saznala tek 1945. od jedne djevojke koja se uspjela spasiti iz istog logora, a koja mi je ispričala sve strahote koje su se događale u tom logoru smrti.

Moja majka je slala pakete s hranom i svom bolesnom bratiću Šandoru Sternu u logor Lepoglava, u kojem je stradao 1945. godine prilikom povlačenja ustaša, koji su ih prije bjekstva polili benzinom i žive spalili.

Sve žrtve moje obitelji, preko Židovske općine u Zagrebu, prijavila sam u Yad Vashem još 1999. godine, sa željom da u „Dvorani imena“ (Hall of Names) budu izložena njihova imena (za neke i s fotografijama), kao spomen na njih umjesto njihovih grobova koje nemaju samo zato što su bili Židovi.

Mogućnosti za spašavanje života bile su vrlo male. Ipak, kratko ću se osvrnuti na sudbinu malog broja preživjelih rođaka iz uže porodice moje majke. Kćerka i sin majčine sestre srećom su uspjeli još prije 10. aprila 1941. prebjeći u Split, u italijansku okupacionu zonu. Sestričina je iz Splita, preko Vele Luke, dospjela u Bari, dok je njen brat bio interniran u Italiji. Po završetku rata otišao je u Izrael, pa u SAD, gdje je umro 1985. godine. Iste godine umrla je i njegova sestra u Torinu, od raka pluća.

Kćerka majčinog brata uspjela se spasiti kao seljanka u Jastrebarskom, dok su njena dva brata stradali u logorima. Njezin budući suprug bio je u logoru na Rabu. Od 1943. učestvovao je u Narodno-oslobodilačkoj borbi. Nakon oslobođenja sklopili su brak, a 1948. otišli u Izrael. Živjeli su u Haifi gdje im se rodio sin Ruben. U Izraelu su oboje umrli. U Tel Avivu živi njihov sin, ima suprugu i dvoje odrasle djece. S njim održavam telefonski i pismeni kontakt.

Kćerka majčine sestre, čija je majka poginula u Staroj Gradiški, zajedno s najstarijom kćerkom i unukom od 10 godina starosti, uspjela je preživjeti Holokaust, te se iselila u SAD, gdje je umrla 2003, u 92. godini života. S njenom kćerkom, koja također živi u SAD, dopisujem se i održavam stalnu vezu. Tako su mi od brojne, drage obitelji moje majke, ostali samo njih dvoje.

U kolovozu 2003. poslala sam u Holocaust Memorial Museum u Vašingtonu (Washington), originalnu dopisnicu iz logora Aušvic-Birkenau. Primila sam njihovo pismo zahvale u prosincu 2003. godine.

Iako je proteklo preko 66 godina, osjećat ću se dovijeka traumatizirana strašnim sudbinama moje obitelji u Holokaustu.